

HOMO HABILIS KONUSUNDA TARTIŞMALAR

Yard. Doç. Dr. Erksin GÜLEÇ*

Homo habilis, Paleoantropoloji, ya da diğer bir tanımla İnsan Paleontolojisi konusunda çalışan bilim adamlarının bazıları tarafından "Homo" genusu içerisinde ele alınmakta ve insan soyağacı gövdesinin alt kısımlarında yer aldığı kabul edilmektedir.¹ Ancak Olduvai boğazında bulunan ilk habilis örneği ile başlayan tartışmalar türün Australopithecus genusuna konulması gerektiğini savunanlara karşı² sürdürülmüştür.

İlk habilis fosili, L.S.B. Leakey tarafından 1962 yılında Tanzania'daki dünyaca meşhur buluntu yeri olan Olduvai Gorge'de bulunmuştur.³ Leakey bu boğazda 3 yıl önce (1959) Zinjanthropus boisei, diğer bir deyişle Australopithecus boisei'yi bulmuş ve büyük ilgi çekmişti.** İlk zamanlar Homo genusuna ait bir örnek olduğu zannedilen Zinjanthropus boisei, Dart'ın Taung fosilinden sonraki ilk önemli buluntudur ve Homo genusuna ait bir fosil olduğu zannedilmiştir.⁴ Ancak daha sonraları fosilin bu genusa ait bir örnek olmayıp, Australopithecus cinsinin iri formunun -Australopithecus robustusun bir ferdi olduğu anlaşılmıştır. Doğal olarak her ikisinin de keşfinin L.S.B. Leakey oluşunun da etkisiyle, habilis buluntularının Zinjanthropus yanılığısı nedeniyle-Homo genusuna kabulü kolay olmamıştır. Bunun bir nedeni de Olduvai'de ele geçirilen habilis örneklerinin hepsinin

* D.T.C.F. Paleoantropoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

1 British Museum, Natural History, 1980, s. 56-65.

Bostano, E. 1973, s.

2 Barnow, V., 1979, s. 77.

Tanner, N.M., 1981, s. 193.

Pilbeam, D., 1972, s. 9, 11, 82, 129, 135-141.

3 Leakey, L.S.B., 1960, s. 421-435.

** Fosil Louis Leakey'in hasta olup, araştırmaya çıkamadığı bir gün meslektaşı ve karısı Mary Leakey tarafından bulunmuştur.

4 Leakey, L.S.B., 1960, s. 421-435.

çok parçalı oluşu ve rekonstrüksüyonlarının çok güçlüklerle yapılmalıdır. Bilindiği gibi kafa kapasitesinin doğru olarak hesaplanabilmesi için her bir parçanın tam yerine konması ve diğer parçalarla birleşme açısının doğru olması çok önemlidir. Olduvai örnekleri bu bakımdan talihsizdirler ve çeşitli eleştirilere konu olmuşlardır.⁵ En yoğun eleştiriler Afrika'da kazı yapan diğer bir gruptan gelmiştir. Leakey'ler ve Lucy'nin kaşifleri olan bu Amerikalı grup arasındaki tartışmalar bilim dünyasınınca ilgiyle izlenmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Olduvai'den çıkarılan fosiller bazı bilim adamlarınca *Australopithecus* cinsine konulmuş ve *Australopithecus habilis* olarak adlandırılmıştır. Yazımızın bu bölümünde bu konudaki düşünceleri daha iyi tartışmak amacıyla *habilis* türünün Olduvai örneklerinin eleştirildiği "Lucy" *The Beginning of the Humankind* adlı kitabın 97 ve 104. sayfaları arasındaki "East Africa: *Homo habilis*-The earliest man?" başlıklı bölümünü özet çevirisiyle inceleyelim:

"1959 da Zinj buluntuları (*Zinjanthropus bolisei*) yalnızca Louis Leakey'yi meşhur etmekle kalmamış, paleoantropoloji konusunu da gündeme getirmiştir. 1920 ler ve 1930 larda Taung bebeği ve Pekin adamının keşfinden o güne kadar kamuoyunu bu çapta ilgilendiren yeni bir hominid fosili bulunmamıştı. Jeoloji ve paleontoloji üniversitelerde cansıkıcı konular sayılmaktaydı. Konuyla ilgili kurumlar belirsiz yerlerde kemik aramak için yapılacak kazılara harcanacak para isteklerine sırt çevirmekteydiler. Gazeteler böyle bir konuyu yok sayıyorlardı.

Ancak Zinj'in Leakey'in eline geçmesiyle konu ihmal edilmekten kurtulmuş oldu. Ulusal Coğrafya Kurumu (National Geographic Society) Leakey'in çalışmalarına fon sağlamaya ve kendisiyle ilgili makaleleri dergisinde yayınlamaya başladı. Çalışmalarını sürdüren Leakey bu kez 1962'de Olduvai'de *Australopithecine* olmayıp gerçek bir insan olan bir başka hominid fosili olduğunu açıkladı. Leakey'in çevrece iyi bilinen bulgu -ve isimlendirme- eğilimi herkesinkinden farklı olduğu için bu yeni bulgunun eninde sonunda neye dönüşeceği nin merakla beklendiği bir bekleme dönemine girildi. 1964'de tam bir rapor geldi. Leakey, İngiltere'den John Napier, Phillip Tobias

⁵ Johanson, D.C., Edey, M.A., 1981, s. 97-197.

* Lucy; Etiyopya'da Awash nehri yakınlarında, Adis Ababa'nın 100 mil kadar kuzey-doğusunda, Hadar mevkiinde bulunmuş bir fosüldür. *Australopithecus afarensis* olarak isimlendirilmiştir. 3,5 milyon yıllık bir geçmişli olan fosil yüzyılımızın en önemli buluntularından biri sayılmaktadır.

(Güney Afrika'da Dart'ın öğrencisi) ve kendisinin de katıldığı bir ekip oluşturdu. Bunu izleyen iki yıl içerisinde bu üç kişi Olduvai boğazında ortaya çıkarılan bazı yeni fosillerin titiz bir incelemesini yaptılar. Bunların Australopithecine'lerden daha büyük beyinli olduklarını ve diğer bazı yönlerden de Homo cinsi içine sokulmayı hak edecek derecede ona benzediğini ileri sürdüler.

Bu bildirinin çarpıcı tarafı bu yeni Homo'nun yaşı idi. Bu da 1.75 milyon yıl, yani Zinj'le yaşıtı idi. Leakey ve arkadaşları Homo genusunun bilinen yaşını bir çırpıda üç katına çıkarmışlardı.

Yeni buluntuya, Olduvai boğazında taş aletler yapabilmesini takdir etmek amacıyla (Raymond Dart'ın teklifiyle) Homo Habilis (becerikli adam) adı verildi. Habilis hakkında en azından bu kadar bilgi doyurucu idi. Zinj'in alet yaptığı hiçbir zaman iyice kanıtlanamamıştı. Böyle ilkel görünümlü insaninkine benzemeyen çok büyük azı dişleri, küçük bir beyni ve kafatasının üzerinde kemikten bir ibiği olan yaratığın alet yapabileceğini -dolayısıyla insanın atası olabileceğini- hazmetmek zordu. Zinj'i bir tarafa iterek beyni daha büyük olan bu tipi insanın atası olmaya daha fazla layık görmek bir düzeltme idi.

Ancak bundan sonra habilis konusu ağır gitmeye başladı. Bunun temel nedeni kanıtların kötü durumuydu. Zira bulunan 4 örneğin hepsinde iyi korunmamış bir durumdaydı. Genellikle fosillere yapıldığı gibi bunlara da adlar verildi. İlk bulunanlar bir mandibula ile 2 kafa kemiği parçasıydı. Bunlara, bulucusuna atfen "Johnny'nin çocuğu" dendi. (Leakey'nin oğlunun adı olan Jonathan'a atfedilerek). İkinci olarak "Cindy"ye ait bir alt çene kemiği, ve dişleri, üst çene kemiğine ait parçalar ve kafatasının bir parçası bulundu. Üçüncüsü olan George'un sadece dişleri ve çok küçük kafatası parçaları vardı. Dördüncüsü olan Twiggy ise parçalanmış bir kafatası ile yedi diş tarafından temsil edilmekteydi. George'un hikayesi ümitsizlik vericiydi. Fossil, akşamın geç saatlerinde bulunduğu için kayanın içerisinden dikkatle çıkarılması gibi ince bir iş ertesi güne bırakılmıştı. Gece vakti Masai'lerin sığır sürüsü üzerinden geçip, buluntuyu parçalayarak ezdi ve unufak etti. Parçaların büyük bir kısmı da bulunamadı. Twiggy ise sığırlar tarafından değil, insafsız bir kaya parçasının basıncı ile düzleşmişti.

Kafataslarının parçalanmış olmasına rağmen ilk gözlemler bunların muhtemelen G. Afrika'daki ufak yapılı kafataslarından daha büyük olduğunu düşündürüyordu. Bu kadarı da Leakey için yeterli-

di. Leakey, fosillerin homo cinsine ait olduğunu ve böyle isimlendirilmesi gerektiğinde ısrar etti. Arkadaşları fosilleri daha iyi tanıdıka ve Homo'yla ilgili diğer malzemeyi de bulduka onun yanında yer aldılar. Tobias kendini kafatasının rekonstrüksiyonuna ve bundan beyin kapasitesi hakkında fikir edinmeye adadı. Bu son derecede zor bir iş haline döndü. Zira kafatası kemikleri o kadar küçüktü ki rekonstrüksiyon sırasında hangi kenarından yerleştirilmesi gerektiğine karar verilemiyordu. Açı hafifçe arttıkça beyin büyüyor, açı daraltılınca küçümlüyordu. Bu zorluğa rağmen Tobias 3 kafatasını birbiriyle kıyaslayarak bunların beyin kapasitelerinin yaklaşık 642 cm³ (41 inch) olduğunu hesaplamayı başardı. Leakey için 642 cm³ çok fazla idi. Bu hacim ince yapılı Australopithecine'lerin ortalama beyin hacminden 200 cm³ fazla idi ve ona göre bu üç Olduvai hominidi daha gelişmiş bir tür içine girmektedir.

Fakat bu türlere Homo denebilir miydi? Niye Australopithecus'un başka bir türü olması? Bir hominin beyni ne kadar küçük olmalı ki insan olarak nitelendirilebilsin? Ve gerçekten insanı nasıl tarif edebilirdi?

Bilim adına yüzyıldan fazla bir sürede prehumanlardan bahsederek insanın ne olduğunu iyice belirtmemek insana gülünç gelebilir. Gülünç olsun olmasın durum budur. Bugün bile insanlığın ne olduğu üzerinde yeryüzünde yaşayan antropolojisti "Bu insandır, bu da değildir." dedirtebilecek, üzerinde fikir birliğine varılacak açık bir özellikler serisi yoktur. Ancak insanlığın ne olduğunu belirtecek hiçbir standartın daha önceden de olmadığını söylemek doğru değildir. Çünkü Keith ve Woodward Piltown adamının kafatası kapasitesini ölçtükleri günlerde bu soruna geçici bir çözüm getirilmişti. Burada sorun "bir beyin ne kadar küçükse hala insan beyni sayılabilir? dir. Bunun cevabı da elimizdeki en küçük insan beynidir. Bu bir kısır döngüdür. Ancak elde daha fazla sayıda ve daha iyi fosil olmadığından Keith ve çağdaşlarının yapabilecekleri ancak buydu. Keith'in hacim ölçüsü olan 750 cm³ geniş ölçüde kabul gördü.

Le Gros Clark en küçük insan beyni hacmini 700 cm³'e indirdi. Bu da yine gelişigüzel kabul edilmiş bir sayıdır ve insanın elinde olan en küçük insan fosil kafa kapasitesini ifade eder. Fakat Le Gros Clark kendisi yeni bir standart koyduysa da, yeni bir bulgunun kafa kapasitesini azaltabileceğini kabul etmiştir. Clark, diğer birçok kimseyi de zor duruma düşüren diğer bir sorunla karşı-karşıya kalmıştır. O, türlerin bir tek özelliğiyle uygun bir tariflerinin yapılamayacağını bili-

İskeletin geriye kalan kısmı hakkında Leakey'in eleştirilerinin dayandığı belli bir nokta vardı. Habilis'le birlikte bulunan kafatası dışındaki malzeme o kadar azdı ki bazılarının bunların habilis'i yeni bir tür olarak tarif etmek için kullanılışı insafsızlık gibi görünmüştü.

Diş konusunda Leakey'in ekibi daha güçlü bir durumda idi. Habilis'in molar ve premolarlarında insana has özellikler görülmüştü. Dişler yanak-dil doğrultusunda enine ölçüldüğünde daha dar, önden arkaya doğru ise daha uzun idiler. Broom tarafından yetiştirilmiş olan Güney Afrikalı genç paleontolog J. T. Robinson bu biçim değişikliklerinin önem taşımadığını belirtti. Modern bir insan topluluğundaki kişiler arasında Habilis ve Australopithecine'ler arasındakinden ya da gerçekten habilis ile Homo erectus arasındakinden daha fazla biçimsel farklar bulunabileceğini ileri sürdü. Robinson'un görüşüne göre yalnızca dişle ilgili kanıtlar, Australopithecus ile Homo erectus arasında diğer bir türe yer tanımayacak kadar dar bir alan bırakmakta idi.

Tartışma bir yargıya varılmadan sona erdi. Zira habilis sorunu, bir ölçüm sonucu ortaya çıkmıştı. Ayrıca daha derin sorunlar, örneğin türlerin nasıl saptandığı, hangi ölçütlerin kullanıldığı ve türlerin belirlenmesinde farkların en ölçüde olması gerektiği sorunları ortaya çıktı. Tek bir örnek alınır; bugün beynin büyüklüğü ileri derecede farklılık gösterdiğinden, türlerin tanımlanmasında kuşkulu bir göstergedir. Günümüz insanının beyin hacmi 1000 ila 1800 cm³ arasında olup, alt sınırı, hacmi 750 ila 1250 cm³ arasında olan Homo erectusunki ile karışır. Beyni en büyük olan erectusun en küçük beyinli sapiens ile kıyaslanması gibi erectus beyin hacmi 500 ila 800 cm³ arasında değişen habilis beyin hacmi ile karışır.

Sırf beynin büyüklüğü ile sonuca varmaya çalışmanın kişiyi yanlış yola götürebileceği açıktır. Ayrıca kendi türümüzde beynin farklılıklarının sahibinin akıl düzeyi ile büyüklüğündeki önemli derecede ilişkili görülmeysi durumu daha da açıklığa kavuşturmaktadır. Beynin büyüklüğü daha çok vücudun iriliğini yansıtmaktadır. İri adamların beyinleri de iridir, ancak zekaları ufak-tefek adamlarınkinden fazla değildir. Erkekler kadınlardan daha iri olup, beyinleri de onlarınkinden büyüktür, ancak heriki cinsin zeka düzeyleri eşittir. Hominidlerde her zaman ileri derecede seksüel dimorfizm görüldüğünden fosil kafataslarında da büyüklük farkı olabileceğini kabul etmek gerekir. Büyük ve küçük iki kafatası ölçüleri dışında her bakımdan birbirlerine

benziyorlarsa küçüğünün dişi büyüğünün erkek olma olasılığı ve büyüklük farkına rağmen ikisinin de aynı türe ait olması gözden uzak tutulamaz.

Bu soruna ek olarak vücudun değişik kısımlarında evrimin değişik hızda oluşu ve hayvan serilerini türlere bölme konusundaki zorluk daha belirginleşmiştir. Evrimsel çizginin gelişiminde hiçbir zaman belirli bir kesinti yoktur. Bir Australopithecine ana hiç bir zaman bir insan doğurmaz. Anne ve oğulun iyi belirlenmemiş özelliklerin bir karışımına sahip oldukları ve kendilerinin herhangi bir türe sokulmalarının olanaksız olacağı bir devre olacaktır. Eğer bir milyon yıllık bir süreyi kaplayan ana-çocuk iskeletlerinin tam bir serisini toplamak mümkün olsaydı tartışmasız olarak insan olmadığı bilinen bir varlıktan, tartışmasız olarak insan olduğu bilinen bir varlığa geçiş noktasının tesbit edilmesi bir yana ortalama bir geçiş noktasının bile tesbiti mümkün olamayacaktı. Habilis içinde sorun bu idi. Australopithecus ile Homo erectus arasında dar bir geçiş alanı içerisine düşüyordu ve belkide kendisi için orada yeterince yer yoktu. Leakey habilis'in bir insan ve türünde en eskisi olduğunda ısrara devam etti. Karşıtları ise onun ince yapılı bir australopithecine ve Güney Afrika'daki ince yapılı türün daha değişik bir tipi olduğunu iddia ettiler ve yaşadıkları yer arasında ikibin mil mesafe bulunan iki türde bazı farklılıklar olabileceğini ileri sürdüler.

Herkesin ortak düşüncesi daha fazla sayıda ve daha eski fosillerle daha iyi kanıtların elde edilmesinin gerekli olduğu idi. Fakat ellerinde Olduvai'dekilerden daha eskisi yoktu. Orada kazılar ancak 2 milyon yıl kadar olanını aydınlatabilmişti. Şimdi iki milyon yıl olarak belirlenen Pleistosen devrinin başlangıcının belirlenmesi ile bu tarih antropologların giderek artan bir merakla araştırdıkları bir ara yol olmuştu. Bu yolun arkasında 3 milyon yıllık pliosen devri vardır. Bu devrin derinliklerinde bir yerde Australopithecine'lerin kaynağına ve onların bir biriyle ilişkisine ışık tutacak ve Homo habilis'e daha iyi bir görüş açısı ve onun ne olduğuna dair bir ipucu sağlayacak daha eski hominidler muhtemelen vardır. Belki de daha eski hominidler içinde 3 milyon yıl veya daha eski bir tanesi var idi. Bunlar büyük düşünceler olup insanın tepeyi görmediği zaman istediği kadar büyük düşünmesine benzer."

D. Johanson ve M. Edey haklı olarak elde zihinlerde soru işaretini bırakacak, eksik örnekler olduğu zaman ne gibi yanılgılara düşülebileceğini vurguluyorlardı. Herkesin Homo habilis'in gerçek bir in-

san türü olarak kabul edilebilmek için daha fazla delil beklediği bir dönemde yeni buluntu Olduvai'den değil, 1000 km. kuzeyden, Turkana (eski adıyla Rudolf) gölünün doğusundan geldi.⁶ KNM-ER 1470 adıyla tanınan (Kenya National Museum-East Rudolf'un başharfleri) fosil buluntudan sonra habilis'in yeni bir tür olduğu kanısı kuvvetlendi. Fosil 1972 yılında L.S.B. Leakey'in oğlu Richard Leakey'in kazı ekibi üyelerinden Bernard Ngeneo tarafından küçük bir tepenin yamacında bulundu.⁷ Parçalanmış bir haldeki kafatasını tamamlayabilmek için arazideki kum ve toprağın uzun süre elenerek ayıklanması gerekti. Parçaların birleştirilmesi görevi Richard Leakey'in karısı Meave'e verilmişti. Daha sonra Alan Walker'ın da yardımıyla birleştirme işlemi tamamlanarak kafatası kapasitesi ölçüldü. 800 cm³ lük bu hacim habilis türünün Homo genusuna sokulması konusundaki tereddütlerin giderilmesinde son derece yararlı oldu. Olduvai örneklerinin Australopithecus cinsine dahil edilmesi konusunda ağır basan görüşler, yerini habilis'in Homo genusuna ait bir tür olması gerektiği görüşünü savunanların artan sayısına bıraktı.⁸

Homo habilis Doğu Afrika'da bulunmuş diğer hominidlerle -Australopithecinelerle- çağdaştı. Ancak bu takdirde ortaya karmaşık bir tablo çıkıyordu; O güne kadar bulunan en eski ve iyi korunmuş fosil, ilkel bir Australopithecine değil, Homo genusunun gelişmiş bir beyin hacmine sahip -800 cm³ civarında- bir örneği oluyordu. İlk incelemelere göre Homo habilis'in üstünde olduğu zannedilen KBS tufunun yaşı Potasyum-Argon metoduna göre 2,6 milyon yıl olarak belirlenmişti.⁹ Habilis daha alttaki tabakadan çıkarıldığı için daha da eski olması gerekiyordu. Fakat buluntu yerinde stratigrafi son derece karmaşıktı. Depositlerin sığ oluşu kolayca erozyona uğramalarına ve birbirlerine karışmalarına neden oluyordu. Daha da kötüsü volkanik tüflerin devamlı olmayıp, yer yer kesintiye uğramasıydı. Bunun sonucunda da birbirleriyle karşılaştırılabilmeleri son derece güçtü. Ancak gerek fosilin bulunduğu tabakada, gerekse KBS tuf tabakasında bulunan fauna bu tabakaların daha genç olduğu izlenimini veriyordu. Nitekim daha sonra yapılan tarihleme araştırmalarıyla 2 milyon yıl civarında bir maziye sahip olduğu kabul edildi.¹⁰ Böylece Homo ha-

6 Leakey, R., 1982, s. 33.

7 Leakey, R., 1982, s. 32-33.

8 Johanson, D.C., Edey, M.A., 1981, s. 136-149.

9 Johanson, D.C., Edey, M.A., 1981, s. 145.

10 Leakey, R., 1979, s. 85-86.

bilisin Australopithecine'lerden daha eski olması sonucu ortaya çıkan problemler çözülmüş oluyordu.

Homo habilis şu ana kadar yapılan araştırma sonuçlarına göre ilk alet yapma şerefine sahiptir. Olduvai Boğazında bulunmuş olan ve Oldowan tipi olarak adlandırılan 2 milyon yıllık çakıl taşı kültürünü Homo habilis'in yaptığı kabul edilmektedir.¹¹

Bugüne kadar bulunmuş habilis fosilleri bu türün yayılma alanının Australopithecus genusu gibi Afrika kıtasıyla sınırlı kaldığını göstermektedir.

Buluntu yerleri şöyledir:

- 1- Tanzania'da Olduvai Boğazı'nda,
- 2- Kenya'da Turkana gölünün doğusunda,
- 3- Ethiopia'da Omo Vadisinde.

Bazı bilim adamları Ethiopia'da Hadar mevkiinde ve Güney Afrika Cumhuriyetinde Australopithecus buluntu yeri olan Swartkrans'dan çıkarılmış bazı fosilleri de habilis türüne ait olarak nitelendirmektedirler.¹²

H. erectus'daki kalın kaş kemerleri habilis'de çok fazla gelişmemiştir, kafa damı daha yuvarlaktır, yüz nisbeten uzundur, beyin kapasitesi daha azdır. (Homo erectus'da kafa kapasitesi 700 cm³-1250 cm³ arasında değişirken,¹³ habilis'de 460-800 cm³ dür. Homo erectus'da ortalama 1000 cm³ iken, habilis'de 800 cm³ tür).¹⁴

Homo habilis'in dişlerindeki enamel dokusu, şempanzelerdeki tipik düz enamel dokusuna benzer. Bilindiği gibi şempanzeler daha çok meyvaya dayanan bir beslenme rejimi takibederler. Ancak yiyecek çeşitlerinin arasında karıncalar, kanatlı karıncalar (atermites), bitki özü, kuş yumurtaları ve küçük hayvanlar bulunur.¹⁵

Homo habilis'in hangi türe dahil edilmesi ve evrim çizgisinde nereye konulması gerektiği konusunda çeşitli görüşler vardır. Bunların

11 Leakey, R., 1982, s. 33.

12 Johanson, D.C., Edey, M.A., 1981, s. 229.
Oakley, K.P., 1975, s. 71.

13 Johanson, D.C., Edey, M.A., 1981, s. 103
Leakey, R., 1979, s. 17.

14 Leakey, R.E., Lewin, R., 1977, s. 122.

15 Leakey, R.E., 1981, s. 131.

başlıcası olan C. Loring Brace ve onunla aynı görüşü paylaşanlar evrim şemasını basitleştirerek *Australopithecus* -*H. erectus*- *H. sapiens*'e indirgemişlerdi. Bu *Australopithecus* ve *Homo habilis*'in aynı grupta toplanması demektir. Ancak 1470 no. lu kafatasının bulunuşu Brace'yi bu şemada değişiklik yapmaya zorladı ve *Australopithecus robustus*'u *Australopithecus africanus* ve *Homo habilis*'den ayırdı. Yani *Australopithecus africanus* ve *Homo habilis*'i yine aynı türe koyuyor, buna karşın *Australopithecus robustus*'u ayrı bir tür olarak ele alıyordu.

Richard Leakey problemi değişik bir şekilde çözmeye uğraştı. Son zamanlara kadar Doğu Afrika'da *Australopithecus* genusunun narin yapılı türünün varlığını kabul etmiyor, tüm ufak-tefek yapılı örnekleri *Homo*, robust tipleri de *Australopithecus* olarak tanımlıyordu.¹⁶ Aslında her ikisi de *Australopithecus africanus* ve *Homo habilis*'i aynı cinse koyuyor, ancak değişik isimler veriyorlardı.

Hominid evrim çizgisinde 2 milyon yıl civarında yaşadıkları kabul edilen bu türlerin kendilerinden önce yaşamış hominidlerle ne gibi ilişkileri olduğu da ayrı bir tartışma konusudur. Elimizdeki son araştırma sonuçlarına göre yaşı en genç *Ramapithecus* fosilinin bulunduğu 8 milyon yıl ile bahsettiğimiz bu türler arasındaki 6 milyon yıllık periyoda ait deliller şu şekilde sıralanabilir: Bu dönemin en eski fosilleri Lothagam (5,5 milyon yıl) ve Kanapoi'den (4,5 milyon yıl)¹⁷ gelmektedir. 6 milyon yıllık bu döneme ait en önemli fosiller Tanzania'da Garusi yakınlarında Laetoli'de ve Ethiopia'da Hadar'da bulunmuştur. 3-3.7 milyon yıllık¹⁸ bu hominidler gelişmemiş bir beyine -yaklaşık 400 cm³¹⁹ sahip olmalarına karşın, dik yürüyebilme özelliğine sahiptiler. Laetoli'den bulunmuş bir alt çene kemiğinde hominid özellikleriyle birlikte şempanzedekine benzer bir köpek dişi (canine) birlikte bulunmaktaydı. Laetoli ve Hadar'da yaşamış olan bu hominidler, *Australopithecus* genusunda olduğu gibi narin ve iri yapılı olan değişik iki fizik yapıdaki formlara sahiptiler. Bu örnekler üzerinde çalışmış olan bilim adamları bu hominidlerin evrim çizgisindeki yeri konusunda değişik yorum yapmaktadırlar. Bazıları bu iki ayrı bölgedeki fosillerin -iri ve narin tipleri tür ayrımı yapmaksızın tek bir türü; *Australopithecus afarensis*'i meydana getirdiğini ve bu türün 2 milyon yıllık tüm hominidlerin atası olduğunu kabul etmek-

16 Leakey, R.E., 1981, s. 7-475.

17 Joanson, D.C., Edey, M.A., 1981.

18 Tanner, N.M., 1981, s. 41.

19 Tanner, N.M., 1981, s. 41.

tedirler. Onlara göre narin yapılı tip bu türün dişileri, iri yapılı örnekler ise erkekleridir.²⁰ Bazı bilim adamları ise fiziksel yapıdaki bu farklılığı seksüel dimorfizm olarak değerlendirmemekte ve Hadar ile Laetoli'de iki ayrı türün varlığının sözkonusu olduğunu düşünmektedirler.²¹ Onlara göre iri yapılı örnekler Homo genusunun ilkel tipidir ve bu genusun gelişim çizgisi üzerinde yer almaktadırlar. Buna karşın daha ufak yapılı fosiller Australopithecus türlerine aittirler. Bu görüşte olan bilim adamları birinci türün Homo habilis'e doğru giden evrim çizgisi üzerinde yer aldığını kabul etmektedirler. Richard Leakey'e göre Hadar ve Laetoli örnekleri Homo ve Australopithecus genuslarının tam ayırım noktasında bulunmaktadır. Çünkü bu nokta hominid evrim çizgisi üzerinde daha da eski -yaklaşık 5 milyon yıllık- bir geçmişe sahiptir.²²

Yukarıda ilk buluntularının neden olduğu tartışmaları, evrim çizgisindeki yerini ve bazı yapısal özelliklerini kısaca anlatmaya çalıştığımız Homo habilis, elimizdeki son verilere göre, alet yapabilme kriter alındığında Homo genusunun en eski üyesi olma özelliğine sahiptir. Ancak doğal olarak bu özelliğini beklenmedik, yeni bir buluntu ile kaybetmek riskini her an taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

- Barnouw, V. 1979: *Anthropology*, The Dorsey Series in Anthropology, The Dorsey Press, Homewood, Illinois 60340.
- Bostancı, E. 1973: *Cumhuriyetin 50. Yılına Anma Kitabı*, D.T.C.F. Yayınları, No. s.
- British Museum London (Natural History), 1980, Cambridge University Press. Great Britain. *Mans Place in Evolution*.
- Howells, W., 1965: *Mankind in the Making*, Mercury Books, London.
- Johanson, D. C., and Edey, M. A., 1981: *Lucy (The beginnings of Humankind)* Granada Publishing Limited, London.
- Leakey, L. S. B., 1960: Finding the Worlds Earliest Man. *National Geographic Magazine*, s. 421-435.

20

21 Leakey, R.E., 1981, s. 70.

22 Leakey, R.E., 1981, s. 70.

23 Leakey, R.E., 1981, s. 70.

- Leakey, R. E., Lewin, R., 1977: *Origins*, Mac Donalds and Jane's Publishers London.
- Leakey, R. E., 1981: *The Making of Makind*, Michael Joseph Limited, Great Britain.
- Leakey, R. E., 1982: *Human Origins*, Hamish Hamilton, London.
- Napier, J., 1971: *The Roots of Makind, The Story of Man and His Ancestors*, George Allen and Unwin Ltd. London.
- Oakley, K. P., 1975: *Man the Tool Maker*, Trustees of British Museum (Natural History) London.
- Özbek, M., 1979: *İnsan ve Irk*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Pilbeam, D., 1972: *The Ascent of Man*, The Macmillan Series in Physical Anthropology, Macmillan Publishing Co., Inc. New York.
- Tanner, N. M., 1981: *On Becoming Human*, Cambridge University Press.